

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

Торайғыров университетінің ХАБАРШЫСЫ

Экономикалық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

ВЕСТНИК

Торайғыров университета

Экономическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3552

№ 4 (2024)

Павлодар

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Экономическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ93VPY00029686

выдано
Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области экономики, управления,
финансов, бухгалтерского учета и аудита

Подписной индекс – 76133

<https://doi.org/10.48081/HMTV4251>

Бас редакторы – главный редактор
Давиденко Л. М.
доктор PhD

Заместитель главного редактора
Ответственный секретарь

Гребнев Л. С., *д.э.н., профессор*
Шеримова Н. М., *магистр*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Шмарловская Г. А.,	<i>д.э.н., профессор (Беларусь);</i>
Кунязов Е. К.,	<i>доктор PhD, доцент;</i>
Алмаз Толымбек,	<i>доктор PhD, профессор (США);</i>
Мукина Г. С.,	<i>доктор PhD, ассоц. профессор, доцент;</i>
Алтайбаева Ж. К.,	<i>к.э.н.</i>
Мусина А. Ж.,	<i>к.э.н., ассоц. профессор, доцент;</i>
Титков А. А.,	<i>к.э.н., доцент;</i>
Омарова А. Р.	<i>технический редактор.</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/QVUT8980>

***А. Т. Тлеубердинова¹, А. М. Шохаманова²,
Д. М. Салауатова³**

¹ҚР БҒМ ҒК Экономика институты, Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

^{2,3}Қазтұтынуодағы Қарағанды университеті,
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.

¹ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8762-5932>

²ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2437-0033>

³ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8569-3755>

*e-mail: tat404@mail.ru

ТУРИЗМ САЛАСЫНДАҒЫ ЖАСТАР ИННОВАЦИЯЛЫҚ КӘСІПКЕРЛІГІ: ТАЛДАУ ЖӘНЕ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫ

Қазіргі әлемде ұлттық экономиканың өсуі негізінен кәсіпкерлік қызметтің инновациялық даму деңгейімен анықталады. Инновацияны елемейтін кәсіпкерлік, мәні бойынша, өзгермелі нарықтық жағдайдағы неғұрлым серпінді бәсекелестер алдында қорғансыз. Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту жоспарларын қалыптастырудың негізі - сыртқы орта мен сыртқы ортаның өзгермелі жағдайларына бейімделуді қамтамасыз ететін басқару жүйесі арасындағы өзара іс-қимыл болып табылады. Дәл осы жерде инновациялық кәсіпкерлікті дамытудың нақты анықталған стратегиясы көмекке келеді. Осы мақаланың мақсаты туризм саласындағы жастар кәсіпкерлігін дамытудың ағымдағы жай-күйін талдауға қолданыстағы тәсілдерді жан-жақты талдау жүргізу негізінде туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының моделін әзірлеу болып табылады. Талдау кезінде ғылыми абстракцияның, талдау мен синтездің, топтастырудың және жүйелік тәсілдің, графикалық әдістің және статистикалық пен кластерлік талдау әдістерінің жалпы ғылыми әдістері қолданылды. Зерттеу нәтижесі туризм саласындағы жастар кәсіпкерлігін дамытудың ағымдағы жағдайын бағалау, туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының авторлық теориялық моделі тұжырымдалды. Бұл зерттеулерді кәсіпкерлікті дамыту, стратегиялық және

инновациялық даму мәселелерін зерттейтін ғалымдар, жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлер, сондай-ақ өз құзыретінде кәсіпкерлікті тұтастай дамыту мәселелері бар мемлекеттік құрылымдар пайдалана алады.

Кілтті сөздер: стратегия, даму стратегиясы, инновациялық кәсіпкерлік, инновациялық кәсіпкерлік стратегиясы, жастар кәсіпкерлігі, туризм саласы, кластерлік талдау.

Кіріспе

Инновациялық кәсіпкерлік инновациялық өнімдер мен шешімдерді, мақсаттарға қол жеткізу жөніндегі іс-қимылдарды, үнемі өзгеріп отыратын сыртқы және ішкі жағдайларға ден қоюды және тұтынушылық сұранысқа негізделген инновацияларды қолдануды үнемі қайта қарауды талап етеді. Әрине, тәуекелге бейімділікпен, шығармашылық ойлаумен, бастамашылықпен және жоғары ұтқырлықпен, үлкен өнімділікпен сипатталатын өмір кезеңі – бұл жастық шақ. Сондықтан жастар кәсіпкерлігінен инновациялық, прогрессивті дамуға деген үміт жоғары [1, 133-б.]. Бұл тек алдын-ала ойластырылған мақсатты әрекеттерді жүзеге асыру арқылы, яғни стратегияны әзірлеу арқылы мүмкін болады.

Инновациялық дамудың кәсіпкерлік стратегиялары кәсіпорынды жетілдірудің жаңа сценарийлерін байқауға мүмкіндік береді [2, 11-б.]. П. Стеффенстің пікірінше, инновациялық дамудың кәсіпкерлік стратегиясы – бұл кәсіпорынның өсуі мен кірістілігін қамтамасыз ететін мүмкіндіктер мен бәсекелестік артықшылықтарды бір уақытта іздеу [3, 130-б.]. Екінші жағынан, мұндай стратегияны стратегиялық шешімдерді әзірлеу және орындау үшін қабылданған процестерді, әдістерді және ұйымдастырушылық стильдерді жүзеге асыру тәсілі ретінде тұжырымдауға болады [4, 267-б.]. Инновациялық кәсіпкерлік стратегия тәуекелді шешімдер қабылдау және инновацияларды енгізу арқылы кірістерді қалыптастыруға бағытталған [5, 1254-б.]. Ю. А. Малкандуев мұндай стратегияны аймақта инновациялық кәсіпкерлікті дамытудың мақсаттары мен міндеттерінің жиынтығы, оның ішінде шағын нысандарда, сондай-ақ олар жүзеге асырылатын ресурстар мен жаңа технологиялар және мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізуді қамтамасыз ететін икемді басқару жүйесі ретінде анықтайды [6, 668-б.].

Осылайша, қолданыстағы пікірлер мен анықтамаларды жинақтай отырып, біз инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының мәні мен оның компоненттері жеткілікті түрде ашылмағанын көреміз. Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын әзірлеу артықшылықтарын анықтауды

және нақтылауды талап етеді. Осы тақырыптың жеткіліксіз зерделенуі, даму дәрежесі және ғылыми-практикалық маңыздылығы зерттеудің тақырыбы мен мақсатын таңдауды анықтады.

Материалдар мен әдістері

Зерттеу барысында ғылыми абстракциялау, талдау және синтездеу, топтастыру және жүйелік тәсіл, графикалық әдіс, статистикалық және кластерлік талдау әдістері қолданылды. Экономикалық-статистикалық талдау әдістерін қолдану Қазақстанда және өңірлік бөліністе жастардың туристік кәсіпкерлігін дамытудың ағымдағы жай-күйіне баға беруге мүмкіндік берді. Талдау барысында статистикалық көрсеткіштерді жалпылау, жалпы өңірлер бойынша және туризм саласында жастар кәсіпкерлігінің өсу деңгейлерін, қарқынын салыстырмалы талдау, сондай-ақ тіркелген кәсіпкерлік субъектілерінің жалпы санындағы оның үлесін салыстыру жүргізілді. Кластерлік талдау жүргізу жастардың туристік кәсіпкерлігін дамыту бойынша өңірлердің біртектілігін анықтауға және кластер-көшбасшылар топтарын анықтауға мүмкіндік берді.

Нәтижелер және талқылау

Туризм саласындағы жастар инновациялық кәсіпкерлігін дамытудың ағымдағы жай-күйін талдау. Бизнестің инновациялық түрі, атап айтқанда, белсенді жастар үшін төн, сондықтан талдауда жастар кәсіпкерлігін дамыту көрсеткіштері ескерілді, атап айтқанда, зерттеу пәні ретінде мемлекеттің басым салаларының бірі болып табылатын туризм саласы анықталды. Мақаланы дайындау кезінде Қазақстан өңірлерінің 2022, 2023 жылдардағы инновациялық дамуы бойынша ресми статистикалық деректердің болмауы 2017–2021 жылдардағы 5 жылдық кезеңде талдау жүргізуге негіз болды.

Республикада жастар кәсіпкерлігін дамыту бойынша мегаполистер, сондай-ақ Түркістан, Алматы, Қарағанды облыстары сөзсіз көшбасшы болып қала бермек (сурет 1). Дәл осы өңірлерге жас қазақстандықтар арасында туристік кәсіпкерлікті дамытудың жоғары деңгейі төн. Өңірлік кластерлерді дамыту туризмді дамыту жөніндегі мемлекеттік бағдарламаның міндеттерінің бірі болып табылады. Туристік саланы дамыту тұжырымдамасына сәйкес 6 мәдени-туристік кластер құрылды: «Астана – Еуразия жүрегі», «Алматы – Қазақстанның еркін мәдени аймағы», «Табиғат пен көшпелі мәдениеттің бірлігі», «Алтайдың інжу-маржаны», «Ұлы Жібек жолын жаңғырту» және «Каспий қақпасы» [7].

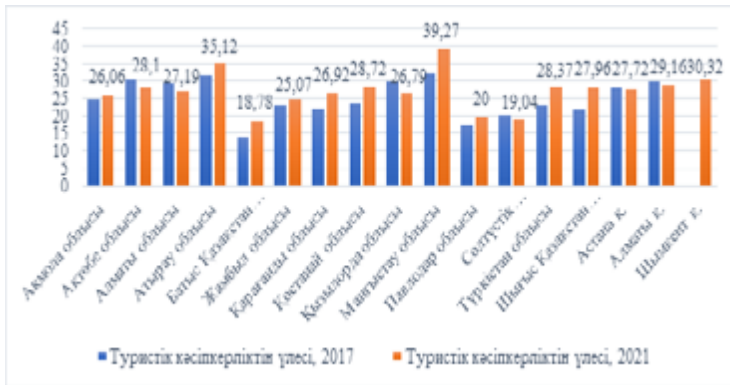

Сурет 1 – Қазақстан Республикасында жастар кәсіпкерлігінің дамуын салыстырмалы талдау (2017, 2021 жж) [3]

Ақмола, Павлодар, Батыс Қазақстан облыстарының жастары арасында өңірлердің жалпы танылған жоғары туристік әлеуетіне қарамастан, туризм саласындағы бизнеске деген қызығушылықтың негізсіз төмен деңгейін атап өткен жөн.

Ресми статистика деректері көрсеткендей, өз бизнесін құру және жүзеге асыру жас қазақстандықтар арасында танымал. Елімізде жалпы жастар кәсіпкерлігінің (192,33 %), сондай-ақ туризм саласында (211,89 %) өсу қарқыны жоғары. Жамбыл (257,43 %), Қызылорда (225,38 %), Шығыс Қазақстан (205,46 %), Алматы (199,92 %) және Астана (195,6 %) сияқты облыстардың жастары өз бизнесін дамыту ниетіндегі ең жоғары белсенділікпен сипатталады. Ал Солтүстік Қазақстан (143,18%), Павлодар (150,46 %), Ақмола (150,45 %), Қостанай (153,89 %) облыстарының жастары өз ниеттерінде белсенді емес. Сонда да, бұл өңірлерде туристік салада бизнес жүргізуге деген қызығушылық өсудің жоғары қарқынымен сипатталатынын атап өткен жөн. Осы зерттеу тақырыбы үшін туристік кәсіпкерліктің өсу қарқынының экономиканың барлық салалары бойынша орташа деңгейден асып кету фактісі оң сәт болып табылады (211,89 % 192,33 %-ға қарсы). Туризм саласы туристік кәсіпкерлік үлесінің өсуінің жеделдетілген қарқынымен сипатталатын Шығыс Қазақстан (296,86%), Жамбыл (260,23%), Маңғыстау (251,96%) облыстарының жас кәсіпкерлерінің қызығушылығын тудырды.

Ел бойынша талданып отырған кезеңде туристік кәсіпкерлік үлесінің 25,68 % – дан 28,29 % – ға дейін өсуі байқалады (сурет 2). Туризм саласындағы жастар кәсіпкерлігінің ең жоғары үлесі Маңғыстау (39,27 %),

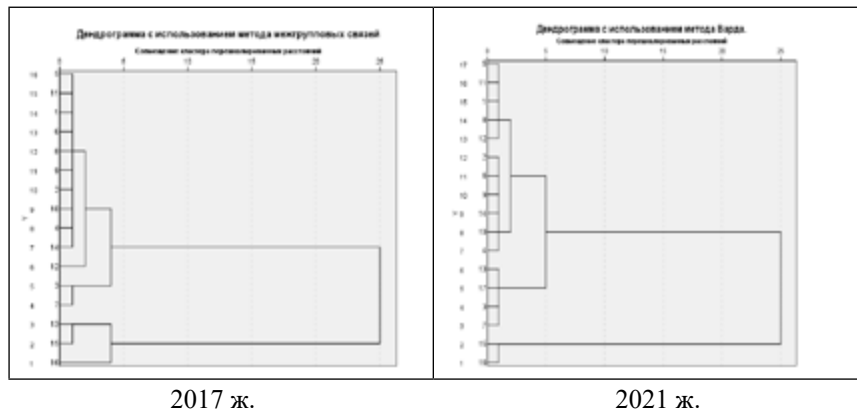
Сурет 2 – 2017, 2021 жылдары тіркелген кәсіпкерлік субъектілерінің жалпы санындағы жастар туристік кәсіпкерлігінің үлесі [8]

Шағын бизнестің қызметі жеке және ұжымдық орналастыру орындарында, туристік агенттердің, экскурсиялық фирмалардың, қоғамдық тамақтану салаларында белсенді түрде ұсынылған. Шағын бизнес туристік инфрақұрылымның аса маңызды объектілерін (шағын қонақ үйлер, кемпингтер, кафелер, туристік фирмалар) құруды ұтқыр қамтамасыз етуге, туристерге қызмет көрсету бойынша жаңа бағыттарды игеруге, жастар үшін жұмыс орындарын құруға, сондай-ақ отбасыларды жұмыспен қамтуға қабілетті.

Осылайша, қолайлы кәсіпкерлік орта, оның ішінде Қазақстанда мемлекеттің белсенді қолдауы бизнестің дамуына ықпал етеді. Алайда, көбінесе кәсіпкерлер саланың даму әлеуетін түсінбегендіктен бизнес жүргізу үшін туристік саланы таңдамайды. Туризм саласы жеңілдетілген кредиттеу, субсидиялау бойынша 16 перспективалы бағыттардың қатарына кіреді. Алайда, біздің ойымызша, мысалы, аграрлық секторға мамандандырылған институттар көрсеткенге ұқсас белсенді қолдау қажет.

Кластерлік талдау негізінде туризм саласындағы жастар кәсіпкерлігінің белсенділігі мен даму критерийлері бойынша облыстардың ең үлкен біртектілігі анықталды, оның нәтижелері 3-суретте көрсетілген. Детерминант ретінде келесі көрсеткіштер анықталды [9;10]: 35 жасқа дейінгі жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлер (1 көрсеткіш); туризм саласында 35 жасқа дейінгі жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлердің саны (2 көрсеткіш); жас кәсіпкерлердің жалпы

санындағы туристік жастар кәсіпкерлігінің үлесі (3 көрсеткіш); облыстар бойынша инновациялық белсенділік (4 көрсеткіш); 35 жасқа дейінгі жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлер санының өсу қарқыны (5 көрсеткіш); туризм саласында 35 жасқа дейінгі жұмыс істеп тұрған кәсіпкерлер санының өсу қарқыны (6 көрсеткіш).

Сурет 3 – Кластерлік талдау нәтижелері [3]

Талданған екі жылдағы кластерлік анализ нәтижелері отандық кәсіпкерлік саласында болып жатқан елеулі өзгерістерді куәландырады: олардың біртектілігінің төмендеуі салдарынан кластерлердің құрылымдық, сандық және сапалық өзгерістері, ел облыстарындағы жастар туристік кәсіпкерлігінің белсенділігіндегі елеулі айырмашылықтар атап өтілді (1-кесте).

Кесте 1 – ҚР өңірлерінің кәсіпкерлік және инновациялық белсенділігін кластерлік талдау нәтижелері (2017, 2021 жж.)

Кластер	1	2	3	4	5	6
2017 ж. деректер бойынша						
1-кластердің орташа көрсеткіштері (Батыс Қазақстан, Павлодар, Ақмола, Жамбыл, Қостанай, Қызылорда, Ақтөбе, Маңғыстау, Атырау, Шығыс Қазақстан)	4821,3	1189,6	24,97	9,2	116,4	123,2
2-кластердің орташа көрсеткіштері (Солтүстік Қазақстан)	2061	390	20,4	11,2	111,2	120
3-кластердің орташа көрсеткіштері (Алматы, Қарағанды)	8896,5	2162,5	25,9	9,6	110,5	118,5
4-кластердің орташа көрсеткіштері (Түркістан, Астана қ.)	14929,5	3963,0	25,6	9,9	120,8	92,6
5-кластердің орташа көрсеткіштері (Алматы қ.)	19144	5518	29,9	7,7	113,5	117,6
2021 ж. деректер бойынша						
Облыс	1	2	3	4	5	6
1-кластердің орташа көрсеткіштері	5520,2	1275,2	22,5	8,2	109,0	116,4
2-кластердің орташа көрсеткіштері (Ақтөбе, Жамбыл, Қызылорда, Шығыс Қазақстан, Маңғыстау, Атырау)	10550,0	3201,5	30,4	10,1	122,0	125,2
4-кластердің орташа көрсеткіштері (Астана қ., Алматы қ.)	34350,0	9797,0	28,4	12,4	123,5	117,1

Ескертпе: ҚР Ұлттық статистика бюросының мәліметтері бойынша құрастырылған

Кәсіпкерлік және инновациялық белсенділіктің жиынтық әсері бәсекелестіктің шиеленісуіне және туристік нарықтағы күштердің арақатынасының өзгеруіне ықпал ететіні анық.

Егер 2017 жылдың деректері бойынша 5 кластер бөлінсе, 2021 жылдың қорытындысы бойынша тек төрт кластер бөлінген. Айта кету керек, көшбасшы кластерлерге еліміздің мегаполистері, Түркістан, Алматы және Қарағанды облыстары кіреді. Ақтөбе, Жамбыл, Қызылорда, Шығыс Қазақстан, Маңғыстау және Атырау облыстары өз позицияларын едәуір жақсартты, нәтижесінде жаңа кластер құрылды.

Осылайша, Қазақстан өңірлерінің туризм саласындағы жастардың инновациялық кәсіпкерлігін дамыту әлеуетін кластерлік талдау негізінде мынадай қорытындылар жасауға болады:

– қазіргі уақытта Қазақстанның бірде-бір өңірінде кәсіпкерлік инновациялық белсенділік әлеуетінің абсолютті артықшылығы жоқ;

– өңірлерде жастар бизнесінің даму қарқыны айтарлықтай ерекшеленеді;

– еліміздің мегополистері, Түркістан, Алматы және Қарағанды облыстары жастар кәсіпкерлігі белсенділігінің ең жоғары деңгейіне ие, бұл осы өңірлерде туризмді дамытудың жоғары әлеуетін айқындайды;

– еліміздің көптеген облыстарында жас қазақстандықтардың кәсіпкерлік ниеттерінің жандануы байқалады, бұл отандық туристік нарықтың дамуына, өңірлік әлеуметтік-экономикалық жағдайлардың жақсаруына ықпал етуі тиіс;

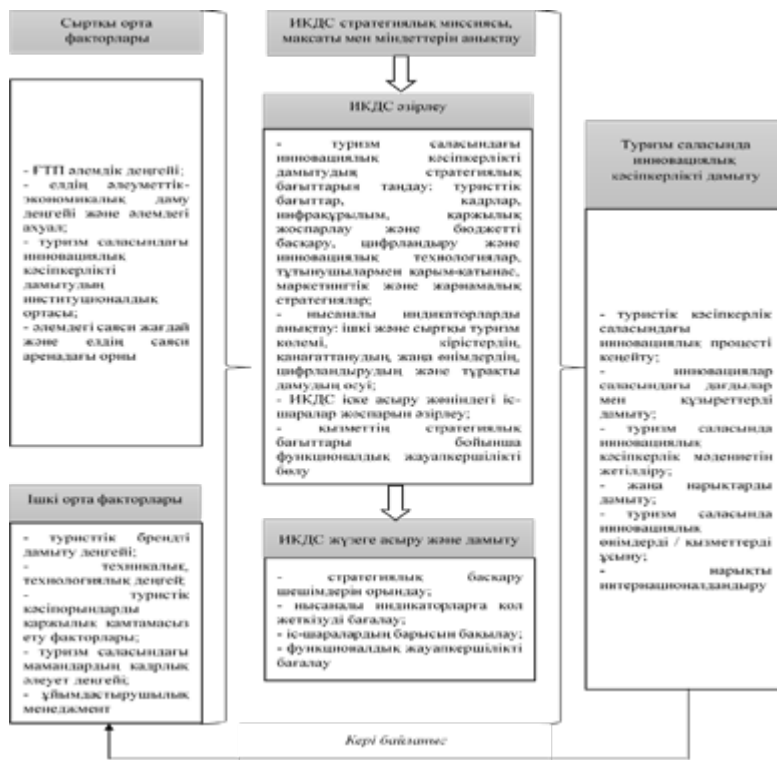
– алынған нәтижелер әрбір кластер үшін бизнесті дамытудың инновациялық стратегиясының жергілікті компоненттерін қалыптастыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының авторлық моделі.

Дәл осы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын іске асыру шеңберінде бағыттарды тандауға және болжамды өзгерістердің ауқымын айқындауға кепілдік беріледі, нәтижесінде бүкіл ұлттық экономикалық жүйенің экономикалық өсуі мен бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етеді.

Туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын әзірлеу оң көзқарасты немесе туристік өнімді, процестік инновацияларды енгізуге белгілі бір дайындықты, тәуекелді шешімдер қабылдауға міндеттемені қамтиды. Кәсіпкерлік стратегияны қалыптастыру стратегиялық миссиялар мен мақсаттарды тұжырымдау және жүзеге асыру мақсатында ұйымдар жүзеге асыратын бірқатар іс-шараларды қамтиды, соның ішінде талдау, жоспарлау, шешім қабылдау, стратегияның осы түрін жүзеге асырудың таптырмас факторлары болып табылады және, мүмкін, ұйым бизнесінің сәттілігінің маңызды құралы болып табылады. В.Ю. Припотен атап өткендей, инновациялық даму стратегиясын әзірлеу процесі стратегиялық инновациялық даму тетігін қалыптастырудың басты міндеті болып табылады, мұнда инновациялар нәтиже ретінде де, стратегиялық мақсаттарға жету тәсілі ретінде де әрекет етеді [11, 47-б.].

Туризм саласында инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын (ИКДС) анықтауда зерттелген тәсілдерді жүйелеу негізінде теориялық модель тұжырымдалды (сурет 5).

Сурет 5 – Туризм саласында инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының моделі

Ескертпе: авторлармен құрастырылған

Туризм саласында инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының моделі инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын іске асырудың логикасы мен тәртібін толық сипаттауға мүмкіндік береді. Инновациялық кәсіпкерлікті стратегиялық дамытудың басты міндеті ішкі және сыртқы орта факторларының барынша көп санын есепке алу арқылы инновациялық дамудың болашақ жай-күйіне қатысты белгісіздік деңгейін төмендету болып табылады. Туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының моделін туризмдегі инновацияларды іске асырудың ажырамас элементі ретінде де қарастыруға болады. Стратегияны

іске асыру үшін маңызды блокты қамтиды: қоршаған орта факторларын бағалау, стратегиялық өзгерістер жүргізу және бақылау, стратегияны іске асыруды бағалау және талдау. Стратегиялық бақылау туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын іске асыруды бағалау ретінде ғана маңызды емес, бақылау шаралары инновациялық кәсіпкерлік саласындағы мән мен жағдайды және оның мәселелерін түсінуге көмектеседі.

Инновациялық кәсіпкерлікті дамытудың мақсаттары мен міндеттерін нақты белгілеу – жетілдіру мен даму бағытындағы іс-қимылдың негізгі векторын айқындайды. Туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамытудың стратегиялық бағыттарын таңдау кезеңдерін, нысаналы индикаторларды айқындауды, іс-шаралар жоспарын әзірлеуді және қызметтің стратегиялық бағыттары бойынша функционалдық жауапкершілікті бөлуді қамтитын стратегияны әзірлеу инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының орындалуын және мақсатына қол жеткізуді іске асыру мен бақылау барысын айқындайды, сондай-ақ алынған нәтижелерден оң қорытынды қалыптастырады. Сонымен қоса, алынған нәтижелер деңгейі олардың деңгейін қалыптастыра отырып, ішкі орта факторларымен кері байланысқа ие.

Туризм саласындағы жастар инновациялық кәсіпкерлігі ел экономикасының дамуына, жаңа жұмыс орындарын құруға және инвестициялар тартуға ықпал етеді. Туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын әзірлеу дамудың басым салалары мен бағыттарын айқындауға, сондай-ақ туризм саласындағы инновацияларды қолдау үшін жағдайлар мен туристік инфрақұрылым құруға көмектеседі. Туризм саласында жастар инновациялық кәсіпкерлігін дамыту әлемдік нарықта бірегей туристік инновациялық өнімдер мен қызметтерді құруға және ұсынуға мүмкіндік береді. Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясы туризм саласындағы қай қызметтер мен технологиялар бәсекеге қабілетті болатынын және оларды бәсекелестік артықшылыққа жету үшін қалай пайдалану керектігін анықтауға көмектеседі.

Жастар инновациялық кәсіпкерлігі жастар арасындағы жұмыссыздық, денсаулық сақтау мен білім берудің қол жетімділігі сияқты әлеуметтік мәселелерді шешу үшін пайдалануға болады. Туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын әзірлеу туристік инновациялар арқылы қандай әлеуметтік мәселелерді шешуге болатындығын және оларды жүзеге асыру үшін жағдай жасауды анықтауға мүмкіндік береді. Жастар инновациялық кәсіпкерлігін дамыту жас, талантты кәсіпкерлер мен инвесторларды тартуға көмектеседі. Инновациялық кәсіпкерлікті

дамыту стратегиясы стартаптарды дамыту үшін қолайлы экожүйені құруға көмектеседі.

Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын әзірлеу кәсіпкерлерді, ғалымдарды, мемлекеттік органдар мен білім беру мекемелерін біріктіретін тиімді ұлттық инновациялық жүйені құруға мүмкіндік береді. Бұл білім мен тәжірибе алмасуға, экономиканың әртүрлі секторлары арасындағы ынтымақтастыққа және инновациялар үшін қолайлы жағдайлар жасауға ықпал етеді.

Қорытынды

Зерттеуді қорытындылай келе, келесі негізгі тұжырымдамалар жасауға болады:

1 Түркістан, Алматы, Қарағанды облыстары республикада жастар туристік кәсіпкерлігін дамыту бойынша көшбасшы болып табылатынын көрсеткен жастар туристік кәсіпкерлігін дамытудың ағымдағы жай-күйіне экономикалық-статистикалық талдау жүргізілді. Бизнеспен айналысу үшін туризм саласын таңдау экономиканың барлық салалары бойынша өсу қарқынын арттырып, одан асып түсті. Кластерлік талдау негізінде жастар туристік кәсіпкерлігінің белсенділігі мен даму критерийлері бойынша облыстардың ең үлкен біртектілігі айқындалды, оның нәтижелері өңірлердегі жастар туристік бизнесінің даму қарқынының айырмашылығын көрсетті. Көшбасшы кластерлерге еліміздің мегаполистері мен Түркістан, Алматы және Қарағанды облыстары кірді.

2 Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын анықтауда зерттелген тәсілдерді жүйелеу негізінде қоршаған орта факторларын бағалауды, стратегиялық өзгерістерді жүргізуді, стратегиялық бақылауды, стратегияны іске асыруды бағалауды және талдауды қамтитын туризм саласындағы инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясының авторлық теориялық моделі тұжырымдалды. Модель инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясын іске асырудың логикасы мен тәртібін толық сипаттауға мүмкіндік береді. Осылайша, туризм саласындағы жастар инновациялық кәсіпкерлігі – бұл қоғамға көмектесу арқылы жастардың пайда табуға және ұйымның мақсаттарына жетуге бағытталған туристік жаңа бизнес-идеяларды құру тәжірибесі. Инновацияны енгізу туристік белгілі бір өнімді, қызметтерді немесе үрдістерді жақсартуға немесе ауыстыруға мүмкіндік береді. Бұл жаңа идеялар мен құндылықтарды жасай отырып, өнімді жетілдіруге мүмкіндік береді. Жаңашыл кәсіпкерлер мақсаттарға жету үшін әртүрлі стратегияларды қолданады. Инновациялық кәсіпкерлікті дамыту стратегиясы тұтынушылардың сұраныстарына, нарық талаптарына

икемділік пен бейімделуді қамтамасыз етеді және бәсекелестікке төтеп беруге мүмкіндік береді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Тлеубердинова, А. Т., Салауатова, Д. М., Шохаманова, А. М.** Молодежное инновационное предпринимательство: сущность и особенности развития // Вестник Казахского университета экономики, финансов и международной торговли. – 2023. – №3(52). – С. 128–136.

2 **Zhang, H. N.** Complexity Absorption: A Processual Strategic Approach To Corporate Entrepreneurship Strategy. *Frontiers Of Business Research In China*. – 2017. – № 11 (3). – P. 1–20

3 **Steffens, P., Davidsson, P & Fitzsimmons, J.** «Performance Configurations Over Time: Implications for Growth- and Profit-Oriented Strategies» // *Entrepreneurship theory and practice*. – 2009. – №33(1). – P. 125-148

4 **Li, H. Y. & Li, J.** Top management team conflict and entrepreneurial strategy making in China // *Asia Pacific Journal of Management*. – 2009. – №26(2). – P. 263–283

5 **Williams, C., & Lee, S. H.** Political Heterarchy and Dispersed Entrepreneurship in the MNC // *Journal of Management Studies*. – 2011. – №48(6). – P. 1243-1268

6 **Malkanduev, Y.A. & Ksanaeva, M. B.** Formation of the Innovative Entrepreneurship Development Strategy in the Region. SCTMG 2020. International Scientific Conference «Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism». – 2020. – P. 665–672

7 Қазақстан Республикасының туризм индустриясын дамыту тұжырымдамасы [Электрондық ресурс]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000406> (Қол жеткізу күні 08.02.2024)

8 Қазақстан Республикасының Ұлттық статистика бюросының мәліметтері [Электрондық ресурс]. – URL: <https://stat.gov.kz/> (Қол жеткізу күні 10.01.2024)

9 29 жасқа дейінгі тіркелген және белсенді кәсіпкерлердің және 29 жасқа дейінгі заңды тұлғалардың саны. Қазақстан Республикасы Стратегиялық Жоспарлау және Реформалар Агенттігінің Ұлттық Статистика бюросы (2017-2021) [Электрондық ресурс]. – URL: <https://old.stat.gov.kz/official/industry/13/statistic/6> (Қол жеткізу күні 10.01.2024)

10 35 жасқа дейінгі тіркелген және белсенді жеке кәсіпкерлердің және 35 жасқа дейінгі адамдарға тиесілі заңды тұлғалардың (100%) саны. Қазақстан Республикасы Стратегиялық Жоспарлау және Реформалар

Агенттігінің Ұлттық Статистика бюросы (2024). [Электрондық ресурс]. – URL: <https://stat.gov.kz/ru/industries/business-statistics/stat-org/spreadsheets/?year=&name=18679&per> (Қол жеткізу күні 10.01.2024)

11 Припотень, В. Ю., Кобзева, Е. В., Демченко, В. В. Формирование стратегии инновационного развития предприятия // Экономика строительства и городского хозяйства. 2018 – № 1(14). – С. 47–55

REFERENCES

1 **Tleuberdinova, A.T., Salauatova, D.M. & Shokhamanova A. M.** (2023). Molodezhnoe innovacionnoe predprinimatel'stvo: sushhnost' i osobennosti razvitija [Youth innovative entrepreneurship: the essence and features of development] // Bulletin of the Kazakh University of Economics, Finance and International Trade. – 3(52). – P. 128–136

2 **Zhang, H. N.** Complexity Absorption: A Processual Strategic Approach To Corporate Entrepreneurship Strategy. Frontiers Of Business Research In China. – 2017. - №11(3). – P. 1–20

3 **Steffens, P., Davidsson, P & Fitzsimmons, J.** «Performance Configurations Over Time: Implications for Growth- and Profit-Oriented Strategies». Entrepreneurship theory and practice. – 2009. – №33(1). – P. 125–148

4 **Li, H. Y. & Li, J.** Top management team conflict and entrepreneurial strategy making in China. Asia Pacific Journal of Management. – 2009. – № 26(2). – P. 263–283

5 **Williams, C., & Lee, S. H.** Political Heterarchy and Dispersed Entrepreneurship in the MNC. // Journal of Management Studies. – 2011. – № 48(6). – P. 1243-1268

6 **Malkanduev, Y.A. & Ksanaeva, M.B.** Formation of the Innovative Entrepreneurship Development Strategy in the Region. SCTMG 2020. International Scientific Conference «Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism». – 2020. – P. 665–672

7 Концепция развития индустрии туризма Республики Казахстан [The concept of development of the tourism industry of the Republic of Kazakhstan]. – [Electronic resource]. – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000406> (Date of access: 08.02.2024)

8 Dannye Nacional'nogo bjuro statistiki RK [Data of the National Bureau of statistics of the Republic of Kazakhstan]. – [Electronic resource]. – URL: <https://stat.gov.kz/> (Date of access: 10.01.2024)

9 Kolichestvo zaregistrovannyh i dejstvujushhих predprinimatelej v vozraste do 29 let i juridicheskikh lic v vozraste do 29 let [The number of registered and active entrepreneurs under the age of 29 and legal entities under the age of 29].

Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan (2017–2021). – [Electronic resource]. – URL: <https://old.stat.gov.kz/official/industry/13/statistic/6> (Date of access: 10.01.2024)

10 Kolichestvo zaregistrirovannyh i dejstvujushhij individual'nyh predprinimatelej v vozraste do 35 let i juridicheskij lic, prinadlezhashhij (na 100%) licam v vozraste do 35 let [The number of registered and active individual entrepreneurs under the age of 35 and legal entities owned (100 %) by persons under the age of 35]. Bureau of National Statistics of the Agency for Strategic Planning and Reforms of the Republic of Kazakhstan (2024). [Electronic resource]. – URL: <https://stat.gov.kz/ru/industries/business-statistics/stat-org/spreadsheets/?year=&name=18679&per> (Date of access: 10.01.2024)

11 Pripoten, V.Yu., Kobzeva, E.V., & Demchenko V.V. «Formation of a strategy for innovative development of an enterprise.» Economics of construction and urban management. – 2018. – № 1(14), P. 47–55

10.06.24 ж. баспаға түсті.

03.10.24 ж. түзетулерімен түсті.

11.11.24 ж. басып шығаруға қабылданды.

*А. Т. Тлеубердинова¹, А. М. Шохаманова², Д. М. Салауатова³

^{1*} Институт экономики КН МНВО РК, Республика Казахстан, г. Алматы;

^{2,3} Карагандинский университет Казпотребсоюза,

Республика Казахстан, г. Караганды

Поступило в редакцию 10.06.24

Поступило с исправлениями 03.10.24

Принято в печать 11.11.24

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВО И ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ: ТЕОРИЯ И СТРАТЕГИЯ

В современном мире рост национальной экономики во многом определяется уровнем инновационного развития предпринимательской деятельности. Предпринимательство, игнорирующее инновации, по сути, беззащитно перед более динамичными конкурентами в меняющихся рыночных условиях. Основой формирования планов развития инновационного предпринимательства является взаимодействие между внешней средой и системой управления, обеспечивающей адаптацию к изменяющимся условиям внешней среды. Именно здесь на помощь приходит четко определенная

стратегия развития инновационного предпринимательства. Целью данной статьи является разработка модели стратегии развития инновационного предпринимательства в сфере туризма на основе всестороннего анализа текущего состояния развития молодежного предпринимательства в сфере туризма. При анализе использовались общенаучные методы научной абстракции, анализа и синтеза, группировки и системного подхода, графического метода и методов статистического и кластерного анализа. Результатом исследования стала оценка текущего состояния развития молодежного предпринимательства в сфере туризма, сформулирована авторская теоретическая модель стратегии развития инновационного предпринимательства в сфере туризма. Данные исследования могут быть использованы учеными, изучающими вопросы развития предпринимательства, стратегического и инновационного развития, действующими предпринимателями, а также государственными структурами, в компетенции которых имеются вопросы развития предпринимательства в целом.

Ключевые слова: стратегия, стратегия развития, инновационное предпринимательство, стратегия инновационного предпринимательства, молодежное предпринимательство, сфера туризма, кластерный анализ

A. T. Tleuberdinova¹, A. M. Shokhamanova², D. M. Salauatova³

^{1*}Institute of Economics CS MES RK, Republic of Kazakhstan, Almaty;

^{2,3}Karaganda University of Kazpotrebsoyuz,

Republic of Kazakhstan, Karaganda

Received 10.06.24

Received in revised form 03.10.24

Accepted for publication 11.11.24

ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATIVE DEVELOPMENT: THEORY AND STRATEGY

In the modern world, the growth of the national economy is largely determined by the level of innovative development of entrepreneurial activity. Entrepreneurship that ignores innovation is, in fact, defenseless against more dynamic competitors in changing market conditions. The basis for the formation of plans for the development of innovative entrepreneurship is the

interaction between the external environment and the management system, which ensures adaptation to changing environmental conditions. This is where a clearly defined strategy for developing innovative entrepreneurship comes to the rescue. The purpose of this article is to develop a model for an innovative entrepreneurship development strategy in the tourism sector based on a comprehensive analysis of existing approaches to the development of youth entrepreneurship in this field. The analysis used general scientific methods of scientific abstraction, analysis and synthesis, grouping and system approach, graphical method and methods of statistical and cluster analysis.

The result of the study is an assessment of the current state of youth entrepreneurship in the tourism sector and the formulation of an original theoretical model for the strategy of innovative entrepreneurship development in this area. These studies can be used by scientists studying issues of entrepreneurship development, strategic and innovative development, existing entrepreneurs, as well as government agencies whose competence is in charge of entrepreneurship development issues in general.

Keywords: Strategy, Development Strategy, Innovative Entrepreneurship, Strategy of Innovative Entrepreneurship, Youth Entrepreneurship, Tourism Industry, Cluster Analysis

Теруге 26.11.2024 ж. жіберілді. Басуға 26.12.2024 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

5,04 Мб RAM

Шартты баспа табағы 17,4

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Мыржикова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4316

Сдано в набор 26.11.2024 г. Подписано в печать 26.12.2024 г.

Электронное издание

5,04 Мб RAM

Усл.п.л. 17,4. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Мыржикова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4316

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz

www.vestnik-economic.tou.edu.kz